

Alt Ter

COMARQUES:	Garrotxa, Osona i Ripollès	
SUPERFÍCIE:	49.918 ha (8.031 ha corresponen a les Comarques Centrals i 41.887 ha a les Comarques Gironines).	
MUNICIPIS:	La unitat inclou, totalment o parcialment, els següents municipis de les Comarques Centrals: Alpens, Lluçà, Montesquiú, Orís, Sant Agustí de Lluçanès, Sant Pere de Torelló, Sant Quirze de Besora, Santa Maria de Besora i Sora. També inclou Campdevànol, Campelles, Camprodon, Gombren, la Vall de Bianya, les Llosses, Llanars, Ogassa, Pardines, Planoles, Ribes de Freser, Ripoll, Riudaura, Sant Joan de les Abadesses, Sant Pau de Segúries, Toses, Vallfogona del Ripollès i Vilallonga de Ter, a les Comarques Gironines.	
PAISATGES D'ATENCIÓ ESPECIAL:	Aquesta unitat compren parcialment el paisatge d'atenció especial de les «Colònies industrials i les fàbriques de riu del Llobregat i del Ter».	

Figura 2.1 El muntanyam suau domina els paisatges de l'Alt Ter. Boscos, conreus i bassa a Sora.

Trets distintius

- Paisatge de muntanya mitjana articulat pel riu Ter i organitzat en serres i valls paral·leles i orientades d'est a oest, on destaca la de la riera de Sora i la conca de la Gavarresa, afluent del Llobregat.
- Les cobertes forestals, formades per boscos caducifolis i pinedes montanes, predominen en el paisatge.
- Contrast entre nuclis de població industrials, situats a la vora del riu Ter, com Montesquiú o Sant Quirze de Besora, i els rurals, presents a les valls secundàries, com Sora, Alpens i Santa Maria de Besora.
- La carretera C-17 és la principal infraestructura viària de la unitat, caracteritzada per carreteres sinuoses de caràcter rural.
- Àrees de conreu escasses i localitzades de forma preferent a les terrasses al·luvials dels principals cursos d'aigua.
- La ramaderia configura part del paisatge de l'Alt Ter.
- Els espais d'interès natural, com el Parc del Castell de Montesquiú.

- Els valors estètics del mosaic paisatgístic format pels boscos caducifolis, els camps de conreu i els prats de dall, amb canvis cromàtics i de textura al llarg de l'any
- Zones humides a les proximitats de la riera de Sora i el riu Ter
- El fons escènic de la serra de Bellmunt i la fita del Santuari de Bellmunt, clarament identificable des de diverses unitats de les Comarques Centrals.
- Construccions defensives en diversos estats de conservació, com el castell de Montesquiú, el de Besora i el de Boixader.
- Patrimoni industrial associat al riu Ter, sobretot la farga de Bebié i a Montesquiú.
- La unitat conjuga de manera harmònica els valors naturals i els antròpics

Figura 2.2 Conreus i boscos al camí de Cussoms, prop de la Plana Llisa.

Figura 2.3 Vista parcial d'Alpens, amb l'església de Santa Maria, barroc neoclàssic molt modificat.

Figura 2.4 Sora, amb l'església de Sant Pere de Sora, refeta a principis del segle XII.

Figura 2.5 La ramaderia constitueix un pilar bàsic de l'economia de l'Alt Ter. Granja a el Coll, Sora.

Elements naturals que constitueixen el paisatge

La unitat de l'Alt Ter resta dividida entre el sector meridional, pertanyent a les Comarques Centrals i el sector septentrional que pertany a les Comarques Gironines.

El sector que resta a la Catalunya Central s'inicia al Puig de Sant Jaume (1291 m) per cercar el vessant meridional de la serra de Bellmunt (1248 m), dirigir-se vers ponent, travessar el Ter prop del Bofí, continuar per la vall de la riera de Cussons fins Corbatera, des d'on s'enfila al serrat de Guinard (891 m) i al serrat dels Tudons (902m) per capgirar cap l'Alzina Grossa (933 m) i trobar-se de nou amb les Comarques Gironines.

Figura 2.6 Riera de Sora i bosc de ribera.

L'Alt Ter forma part dels Prepirineus i està litològicament constituït per calcàries esculloses, gresos, lutites, margues i conglomerats de l'Eocè superior i de l'Oligocè, plegades pels moviments tectònics que formaren els Pirineus. El plegament d'aquests materials donà lloc a una morfologia força complexa estructurada per diverses valls, on l'erosió fluvial ha efectuat una gran labor, amb desnivells que van des dels 1200 m (Bellmunt, 1248 m, Puigdon, 1207 m) per baixar als 560 m a la vall del Ter a Sant Quirze de Besora, amb una disposició E-W conseqüent amb l'alineació general del Prepirineu força definida al sector oriental (serres de Bellmunt, de Bufadors, de Sovelles), però molt més difusa al sector occidental.

Tot i la denominació de la unitat, el sector occidental (Alpens) és drenat per la conca de la Gavarresa, tributària del Llobregat, que estén la seva captació d'aigües fins el serrat de Guinard i la carena de Casademunt (els Munts, 1057 m). La resta de la unitat és drenada pel Ter que travessa la contrada perpendicularment amb un recorregut meandriforme de poc més de 7,5 km, captant al seu pas tot una sèrie de petites rieres (Cussons, Sora, Sovelles, Ferrers) i torrents (de les Dous).

El clima de l'Alt Ter en aquest sector correspon al mediterrani prepirinenc oriental, amb unes precipitacions que oscil·len entre els 850 i 1100 mm anuals, amb màximes aportacions a l'estiu o la primavera i mínimes a l'hivern, temperatures mitjanes anuals entre 9 i 12 °C.

Figura 2.7 Alzinar proper al castell de Montesquiú, Montesquiú.

La vegetació potencial de la contrada es correspon amb la roureda de roure martinenc amb boix (*Buxo-Quercetum pubescentis*). L'espècie predominant és el roure martinenc (*Quercus pubescens*), que es troba acompanyat per altres caducifolis, com la servera (*Sorbus domestica*), la servera de pastor (*Sorbus torminalis*), la blada (*Acer opalus*) i l'avellaner (*Corylus avellana*); també hi ha peus de pi roig (*Pinus sylvestris*). Al sotabosc hi abunda el boix (*Buxus sempervirens*) i el

marxívol (*Helleborus phoetidus*). En indrets humits, com la riera de Sora, és fàcil trobar evònims (*Evonymus europaeus*). Bona part del sector, però, es troba ocupat per pinedes secundàries de pi roig, que creixen favorablement en aquests ambients humits i frescos. Se'n troben bons exemples a la serra de Sovelles i a la de Bufadors.

En alguns pedregars també s'hi troben bosquines de ginebre (*Juniperus communis*). Allà on la pastura ha estat més intensa hi apareixen els prats calcícoles i mesòfils de la muntanya mitjana i de l'estatge subalpí, amb *Festuca nigrescens*, plantatge (*Plantago media*), espunyidella groga (*Galium verum*), *Cirsium acaule*, etc.. En algun enclavament molt localitzat es pot observar el prat silicícola i xeròfil d'*Agrostis capillaris*.

Els conreus es localitzen principalment en els fons de vall del riu Ter i del Merdàs, i al costat dels nuclis urbans i també als volts de les masies que es troben disperses arreu. Es tracta bàsicament de conreus de cereals i de farratges. A les zones més humides i normalment a prop dels rius destaquen els prats de dall amb fromental (*Arrhenatherum elatius*) els quals malgrat ser molt productius, s'han anat substituint per pastures.

Pel que fa referència a la fauna, la diversitat d'hàbitats, i les característiques geogràfiques i climàtiques fan que s'hi aplegui una gran varietat d'espècies d'ambients montans de distribució Paleàrtica i algunes espècies mediterrànies. A més, la seva situació geogràfica la converteix en un lloc de pas per a la migració dels ocells que crien al Nord d'Europa i hivernen a la Península Ibèrica o a l'Àfrica. D'entre tot el conjunt d'espècies més interessants cal destacar: l'escorpí cec (*Belisarius xambeui*), el picot negre (*Dryocopus martius*), que es creu en expansió, el gall fer salvatge (*Tetrao urogallus*), l'àguila daurada, el trençalòs (*Gypaetus barbatus*), el falcó pelegrí (*Falco peregrinus*), el duc (*Bubo bubo*) i l'isard (*Rupicapra rupicapra*). A les aigües del Ter i els seus afluents (particularment la riera de Sora) es pot trobar el Barb roig (*Phoxinus phoxinus*), la truita (*Salmo trutta*) la musaranya pirinenca d'aigua (*Neomys fodiens*), la llúdriga (*Lutra lutra*) i el cranc de riu ibèric.

Evolució històrica del paisatge

Els primers pobladors de la contrada daten del Neolític, instal·lats a prop de les Tombes del Faig (Santa Maria de Besora) i al Pla dels Ocells (5300-4000 aC). Aquests darrers triaren bones terres de conreu al costat del Ter, lloc encara avui conreat, que degueren desarborar prèviament. Els primers pobladors de Besora degueren fer els enterraments a una cova elevada, però els camps i els habitatges es trobaven a la solana de la serra de Bufadors o al pla de Marenyol, just fora de la unitat, on segueixen existint conreus. L'àrea de forta influència antròpica no aniria més enllà del que avui són encara conreus, tot i que la ramaderia afectaria al sotabosc d'una àrea més extensa, ja

que tot i practicar l'agricultura (gramínies i lleguminoses) es recolzaven en la ramaderia per a subsistir. Fou en aquesta època quan es va introduir la ceràmica per tal de mantenir i conservar els excedents agrícoles.

A l'edat del Bronze pertany l'hàbitat continuat de les Tombes del Faig i el megàlit de Saderra, a l'extrem occidental de la serra de Bellmunt. A l'edat de Ferro pertany un jaciment emplaçat al lloc que ocupa avui el castell de Besora. En aquest període es desenvolupà la cultura Iber, que es caracteritzava per triar emplaçaments a les zones elevades o aturonades, fàcilment defensables i amb amplis dominis visuals. Fou el moment de l'aparició de les societats complexes amb coneixements i tècniques agràries força importants; la seva capacitat de modificar el paisatge va donar un salt qualitatiu amb l'ús del ferro. Els llocs més antropitzats degueren ser la vall del Ter, al voltant de Saderra (Orís) i les terres de conreu a mitja vessant del turó del castell de Besora, que degueren presentar un important artifatge. Tot i això, el minse nombre de pobladors ja de temps Neolítics motivaria que el paisatge natural, els boscos de roures, fossin la característica principal de la unitat. La producció de ferro degué centrar-se vora els meners, més al nord, fora de la unitat, i els de la contrada no degueren sofrir tanta pressió antròpica. Seder, Torelonense, Bisaura són noms preromans recognoscibles en la toponímia actual.

Figura 2.8 El Castell de Montesquiú, documentat el 1285, Montesquiú.

Aquestes terres no oferien les condicions exigides pels romans pel seu establiment i l'únic vestigi localitzat és un tram de via, més tard camí ral, que connectava Vic (Ausa) amb Ripoll, aprofitant el Ter per obrir-se vers el nord. La manca d'una àmplia vall va reduir aquesta contrada a la funció de pas, fet que propicià la preservació del paisatge i la concentració de l'actuació antròpica a la vall del Ter. Únicament la

Figura 2.9 Conreus, muntanyes suaus i serralades com telé de fons són el paisatge dominant al veïnat de Cussoms, Sora.

ramaderia i una minsa agricultura van modificar puntualment el paisatge en els indrets més favorables pel seu establiment.

Els carolingis deixaren petjada únicament a Sant Pere de Serrallonga (Alpens). Les tropes berbero-àrabs arribarien cap el 716, situant l'empremta franca a la frontera entre la serra Cavallera i el Montgrony (785), fet però que no privà als musulmans de realitzar freqüents ràtzies sobre els territoris carolingis. L'asseifa sobre Narbona forçà Carlemany a organitzar la defensa d'aquests territoris per barrar el pas a les incursions cap la Cerdanya i el Rosselló i protegir la banda de ponent de la ciutat de Girona. Un seguit de fortificacions i torres de guaita van ser aixecades a banda i banda del Ter: Besora, Torelló, Duocastella i Orís, entre el 800 i 820 l'Imperi Carolingi va establir les seves fronteres a la riba del Llobregat-Cardener, quedant la zona d'inseguretat lluny de l'Alt Ter. Amb tot, Aisó (826-827) encara va desestabilitzar la contrada, devastant el territori i provocant una fugida cap a la muntanya. Donat el caràcter muntanyós de la contrada, és probable que la població es mantingués i fins i tot que augmentés amb efectius provinents de la plana. La pressió sobre el paisatge no degué augmentar significativament en una població que intentava passar el més desapercebuda possible i que centrava la seva supervivència en una ramaderia que l'hi permetia la deslocalització en moments necessaris.

Les valls del Ter i del Merdàs foren un dels primers territoris repoblats, fundant Guifré el Pelós els monestirs de Santa Maria de Ripoll (880) i de Sant Joan de les Abadesses (885), que reberen terres de l'Alt Ter una vegada organitzat el territori en castells termenats. Guifré el Pelós reféu els castells de Besora, Beví i Torelló; Sunyer I el d'Orís i Borell II

el de Duocastella o Rocafiguera. El 890 s'esmentà el poble de Sant Quirze de Besora (*Sancti Quirici di Bizaura*), el 898 Santa Maria de Besora, el 906 la vall i església de Sant Pere de Sora i el 1020 el castell de Sarreganyada, que donà pas a l'ermita de Bellmunt (1587).

Figura 2.10 Sant Joan del Noguier, edifici de tradició romànica documentat el 1245, Sora.

Paral·lelament a la reestructuració administrativa es dugué també la reorganització eclesiàstica basada en la restauració de l'antiga seu episcopal d'Ausa (886-887) i la creació d'una densa xarxa de parròquies amb els corresponents edificis de culte, entre les quals s'ha de citar Sant Pere de Serrallonga (X) a Alpens; l'ermita de Sant Moí (X) a Santa Maria de Besora; la capella de Sant Joan del Noguier (XII) a Sora. Aquestes instal·lacions mostren una distribució homogènia sobre el territori, però és possible que la contrada perdés població al descendir de la muntanya i instal·lar-se a la plana. L'anàlisi toponímica i altres documents permeten ubicar a la unitat abans de l'any 1000, trèmols, pins, ginebres, grèvols, noguers, boixos, arços, roures, rompudes i aprisions, vinyes i horts, camps de conreu (cereals) i prats i pastures, alhora que el Ter ja era un eix de comunicacions.

Als segles XIV i XV hi hagué un despoblament important a causa de les epidèmies de pesta i anys de males collites. A Sant Quirze de Besora pràcticament va desaparèixer el nucli primitiu, que no tornà a refer-se fins el segle XVI, Sora perdé més de la meitat dels veïns. Van ser moments de despoblació generalitzada, la pressió antròpica sobre el territori va disminuir amb la mortalitat, però també per migració cap a la ciutat fugint de la misèria que patia el camp. Es va reduir la població disseminada i només es van mantenir els camps més aptes pel conreu, els boscos i matollars recolonitzaren part de l'espai cedit a conreus i pastures.

A partir del segle XVI es produí a l'Alt Ter un creixement continuat basat en la indústria tradicional dels paraires i teixidors. L'agricultura i la ramaderia sempre foren mancades d'espais prou aptes i la màxima pressió sobre el paisatge a partir del segle XVII provingué de la indústria metal·lúrgica basada en la «farga catalana», que tenia la màxima concentració fora de la contrada, però comptà amb un important centre a la Roca Figuera (la Farga de Bebié). Les fargues tingueren una notable incidència en el paisatge, tant per la degradació produïda a l'entorn de les mines com per la desforestació provocada per l'ús del carbó vegetal com a combustible. Per obtenir una tona de ferro es

Figura 2.11 L'horta sempre ha estat un excel·lent complement de l'economia familiar. Hortes a la riba del Ter. Montesquiu.

necessitaven prop de 4 de mena i de 5 a 6 de carbó vegetal, una tona de carbó vegetal necessitava 5,6 de llenya. Tenint en compte una productivitat d'alzines de 3,4 tones/hectàrea/any, es necessitaven quasi 10 ha per produir una tona de ferro. Es cursos fluvials van ser modificats amb preses i canalitzacions per obtenir energia mecànica per moure els martinets de les fargues. Al segle XVII s'aixecaren importants masos que han perviscut fins avui (masia Rocafiguera, Sora). Entrat el segle XIX les fargues van iniciar la decadència, desapareixent abans de 1880, essent substituïdes per la industrialització potenciada per la força motriu del Ter. El 1895 es varen construir dues fàbriques a Montesquiu i la fàbrica i colònia tèxtil de la Farga de Bebié, que si bé inicialment es

construí al terme de les Llosses, la ràpida ampliació féu que ocupés terres de Montesquiu, impulsant la creació de nous habitatges: nucli de Conanglell, paral·lel al riu i el Solei, al sector més muntanyós. La colònia anà incrementant l'activitat i es convertí en un autèntic poble (1950) amb onades migratòries procedents de Galícia i Lleó. L'activitat industrial va impulsar la modernització de les infraestructures de comunicació, l'arribada del ferrocarril va ser causa de l'augment demogràfic de la segona meitat de segle a la Farga de Bebié, Montesquiu i Sant Quirze de Besora, fet que modificà substancialment les trames urbanes d'aquests nuclis. Cal matisar però que aquest creixement es donà a la llera del Ter i bàsicament gràcies al creixement industrial de Montesquiu, el poble més significatiu de la unitat, que s'independitzà de Sant Quirze de Besora el 1936. Nascut a redós d'una sagrera, les seves cases anaren esglaonant-se pel pendent del riu, algunes amb porxos i galeries mirant el Ter, a mida de les necessitats, conferint-li un caràcter pintoresc. La crisi industrial de finals dels 70, especialment important per al tèxtil, significà el tancament de varies indústries, especialment les menys aptes per competir amb l'exterior, cas d'Alpens on s'hi havia instal·lat una fàbrica de teixits de cotó o la Farga de Bebié, on s'abandonà part de la colònia tèxtil. Això motivà una degradació dels paisatges urbans, especialment a les instal·lacions fabrils i a les colònies, degradació que parcialment ha arribat als nostres dies. Els darrers anys s'ha produït un lleuger increment de la població, gràcies a les indústries metal·lúrgiques, el polígon industrial de la Teuleria (Sora), prop de Montesquiu, tot aprofitant la variant de la C-17 o a les cases d'estiu.

La ramaderia i l'agricultura són poc significatives a les poblacions riberenques, tot i que prop del Ter s'estenen algunes hortes bàsicament d'autoconsum, dominant els paisatges industrials. La tendència dels municipis més allunyats ha estat la de perdre una població dedicada al conreu de farratge i cereals (ordi, blat i civada) i la cria del porcí, amb un clar abandonament dels conreus i pasturatges, tot i que s'ha vist compensada darrerament per una millora en la xarxa viària que ha permès deslocalitzar el lloc de treball del de residència i deturar la caiguda demogràfica. A aquests darrers municipis els boscos són els grans dominadors del paisatge, recuperats del carboneig i ocupant superfícies on antigament s'instal·lava un paisatge rural (mitjans 1950), guanyant terreny les landes i bardisses sobre les superfícies més recentment abandonades.

Paisatge actual i les seves dinàmiques

Aquest sector de l'Alt Ter que pertany a les Comarques Centrals representa un 16% del total de la unitat. Es caracteritza per un domini de la vegetació de mitja muntanya humida sota la presència dels alts cims pirinencs. Hi predomina un relleu enèrgic format per un conjunt de serres disposades en direcció est-oest i separades per estretes valls modelades per l'acció fluvial.

Els elements naturals són clarament dominants tant en aquest sector com a la resta de la unitat. En aquesta zona muntanyosa (d'entre 800

Figura 2.12 Vista parcial de Sant Quirze de Besora.

i 1000 metres d'altitud) la presència d'aigua és significativa. El Ter s'obre camí cap el sud i els afluents que des de l'est i l'oest van a portar-li les seves aigües discorren encaixats entre les muntanyes creant espais aprofitats per l'agricultura. La vegetació cobreix el 83 % i quasi un 39% correspon a pinedes de pi roig i un 20,5% a caducifolis, principalment rouredes, però també algunes fagedes i vegetació de ribera resseguint alguns trams dels cursos d'aigua. A les solanes encara hi viuen algunes alzines. Les bosquines i prats (22,54%) responen a zones de pastura i a matollars que creixen en zones de cultiu abandonades i en els que s'està recuperant el bosc.

Tot i que l'Alt Ter es troba en una de les comarques forestals més productives de Catalunya, l'abandó de les activitats agro-silvo-pastorils ha estat també una constant, fet que s'ha traduït en una regeneració de les masses forestals, que evolucionen en favor dels boscos caducifolis. L'abandó de les feixes establertes en els vessants de muntanya s'inscriu en la dinàmica territorial que predomina als ambients de muntanya i que comporta una disminució del poblament disseminat, aspecte que es concreta en la presència a la unitat d'un bon nombre de masos abandonats. El despoblament de les àrees de muntanya està provocant una reducció de la superfície agrària i una recuperació de la superfície forestal, fet que comporta una homogeneïtzació del paisatge.

Fins a mitjans del segle XX, el paisatge dominant era obert i pelat amb domini de prats, pastures i conreus. El bosc es trobava en petites clapes i als llocs més rosts, com a protecció contra l'erosió. A partir de l'arribada dels combustibles fòssils, la desaparició de la indústria de la farga i la reducció de l'activitat ramadera, es va iniciar una recuperació de les masses boscoses.

Com correspon a una zona de muntanya, les pastures són molt abundants i l'agricultura resta sobre els dipòsits al·luvials dels principals cursos fluvials, en especial del riu Ter, i també en els replans de les valls formant estretes feixes, avui dia quasi abandonades. Els boscos sovint ocupen els vessants amb pendents més pronunciades, i actualment estan creixent sobre la superfície on antigament hi havia pastures. Els camps de sègol i de patates, que antigament ocupaven els camps més estrets i els vessants esglaonats en feixes, són els que han patit un major abandó. Així i tot els conreus, encara representen gairebé un 13 %, amb un percentatge petit (0,02%) dedicat a regadiu corresponent a hortes i a zones prop dels cursos fluvials on s'hi cultiva blat de moro per al bestiar. Els conreus de secà que es troben a les zones més planes i prop dels nuclis de població creen zones més obertes dins un paisatge essencialment muntanyós. A causa de la pèrdua de pes del sector agrícola i de l'augment de la importància del sector serveis i de la construcció, el paisatge de l'Alt Ter es troba sotmès a una intensa transformació dels espais oberts de vocació agrícola, sobretot a les planes fluvials, que cada cop són més escasses.

El manteniment de les zones de pastures i conreu dependrà, en gran mesura, de la possibilitat de mantenir una producció de qualitat i integrada, de la continuïtat de les formes de comercialització i de l'ampliació del mercat. La recuperació i foment de les formes de producció tradicional, com l'artesania i la comercialització de productes locals, també esdevindrà estratègic pel manteniment del paisatge actual i clau per a la preservació dels diversos valors paisatgístics.

Pel que fa a la ramaderia, aquesta encara gaudeix de certa presència lligada a prats de pastura. Antigament va ser una zona per on els camins ramaders, provinent del Lluçanès, transitaven a la recerca de pastures d'estiu. Es pot observar una certa disminució del bosc i augment de clarianes i prats de pastura. L'activitat agropecuària es localitza a la vall que uneix Sant Quirze i Santa Maria de Besora, i als replans situats al nord-oest, tot i que recentment les activitats s'han anat adaptant i el turisme rural i el d'estades d'estiu han complementat les activitats tradicionals.

Pel que fa al poblament i a les activitats humanes, l'Alt Ter s'articula, bàsicament, tot seguint el traçat que marca el Ter, amb els nuclis urbans Montesquiu i Sant Quirze de Besora. Aquests, aprofiten els espais

d'aquesta unitat, així com els torrents i rieres que conformen la seva conca dins el territori de la unitat. El seu comportament, resta controlat per diferents infraestructures que, des de ben antic, han utilitzat el seu cabal per obtenir energia. En aquest sentit, aquest element no hauria de presentar canvis significatius al llarg del temps.

Les infraestructures viàries estan representades especialment per la carretera C-17 que travessa el sector de sud a nord. És la via de comunicació que uneix Vic, Ripoll i Puigcerdà i per tant el principal accés a la capital del Ripollès des de la Catalunya central o des de la resta de comarques pirinenques. A la xarxa primària cal afegir-hi un seguit de carreteres locals que permeten comunicar els petits nuclis de població (Sora, Alpens, Santa Maria de Besora) amb la C-17, així com els camins veïnals i les vies utilitzades per la transhumància. Al juny de 2011 es va inaugurar el tram desdoblant de la C-17 entre Sora i Ripoll que permet la connexió amb quatre carrils entre les capitals d'Osona i el Ripollès, el darrer de la connexió. A causa de la complexitat de l'orografia i del fet que les dues calçades estan separades en la major part del recorregut es van haver de crear cinc nous túnels i dos nous viaductes. Per la seva banda, la via de ferrocarril Barcelona – Puigcerdà té un traçat paral·lel al curs del Ter.

En general es tracta de vies que han afavorit el creixement urbanístic als seus voltants ja que transcorren pels fons de vall, on el pendent no presenta restriccions a la construcció.

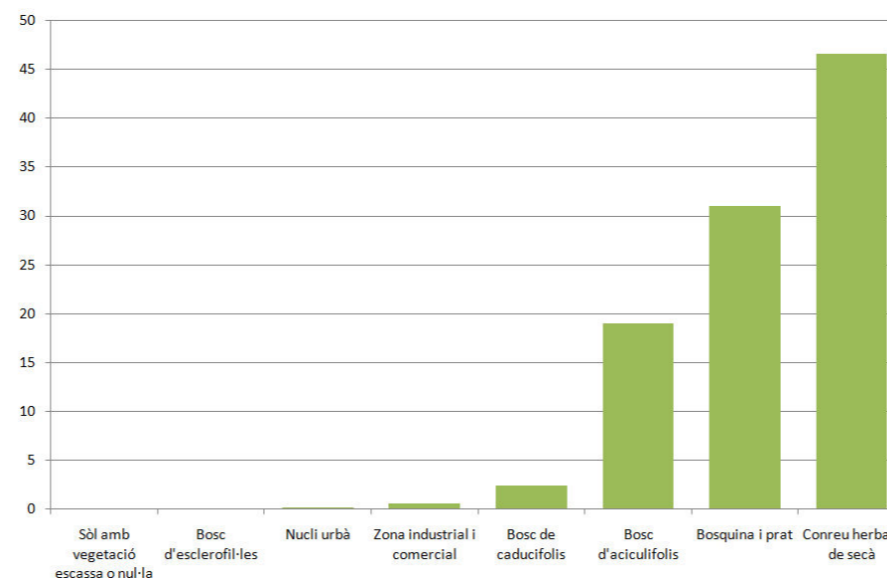
Els nuclis urbans són en general pocs i petits, amb un poblament de caràcter dispers entre el que destaca Sora o Alpens. Els de Sant Quirze de Besora i Montesquiu localitzats a la riba del Ter són els més grans de la unitat. Montesquiu destaca pel seu castell, que és el símbol més emblemàtic del municipi i configura el Parc del Castell de Montesquiu, espai natural gestionat per l'àrea d'espais naturals de la Diputació de Barcelona.

Expressió artística del paisatge

A la unitat, la presència del riu Ter és especialment significativa i sovint és present en les manifestacions artístiques que el paisatge de la zona ha inspirat. El geògraf Pere Gil, ja al segle XVII va destacar:

«Riu es Ter, lo qual despres de Hebro, Segre, y Lobregat es lo Riu mes caudalos de tota Cathaluna. Fas aquest Riu de quatre Rius. Lo primer se nomena Ter; y de aquest com de principal se nomena tot lo Riu Ter.» (Gil, 2002)

Gil detalla el recorregut del Ter, fent esment a l'afluència dels altres rius dels que integra cabal i nom, com per exemple del Freser a partir de Ripoll. Aquest fet geogràfic va ser bellament humanitzat per Verdager en la seva poesia «*Lo Ter i lo Freser*» imaginant l'aposta que feren els dos rius:

Gràfica 2.1 Grans usos i cobertes del sòl. Elaboració pròpia a partir de la cartografia d'usos i cobertes del sòl de l'ICGC.

planers i amples que hi ha a l'Alt Ter, que alhora és on hi ha hagut històricament una major oportunitat de desenvolupament industrial lligada als cursos fluvials. La presència de nombroses colònies industrials és també una característica del paisatge de l'Alt Ter. Si bé algunes han estat integrades dins les trames urbanes, la majoria es troben aïllades i disposades al llarg dels curs fluvials del Ter, la majoria es troben clausurades i mostren clars signes d'abandonament. Fargues com la de Bebié i alguns molins són testimonis d'aquestes activitats. Així, el Ter es un dels elements naturals destacables

«I afegeix, refiat de sa llestesa,
lo Freser: -Qui a Ripoll arribé abans
prendrà a l'altre lo nom i la riquesa;
això també s'estila entre els humans»
(Verdaguer, 2002)

Verdaguer descriu paisatgísticament el recorregut de l'enjogassat Freser i del més assenyat Ter:

«I sempre baixa amb gran murmuri i fressa,
més troba ja a Ripoll
lo Ter que hi davallà gastant més pressa,
més pressa i menys soroll»
(Verdaguer, 2002)

Per a Verdaguer la identitat del Ter, és símbol de laboriositat i constància, «anar per feina», uns valors tradicionalment importants per a la productivitat del territori. A la unitat, el pas del riu ha estat cabdal, ja que ha condicionat riquesa i progrés, com en tot el seu curs especialment ric en patrimoni industrial. Lògicament, aquest paper és lloat en moltes obres literàries, com en el poema «*Oda al Ter*» de Joan Baptista Güell i Soler, que en un fragment abasta el tram fluvial des del sector del Bisaura fins la plana de Vic:

«Com pare amorosíssim que a sos fillets enyora
i a cada un d'ells el cerca per dar-li l'abundor,
a Montesquiú visita i Sant Quirze de Besora,
després a grans gambades s'apropa a Torelló.
I així va baixant sempre mirant tota la Plana
de Vic, com l'aucella que vola mar endins,

Figura 2.13 Pintura de Jordi Rovira.

saltant per les recloses, omplint-ho tot d'ufana
regalimant ses vores de perles i robins.
Passant per Sant Hipòlit joíós se'n va a la Gleva:
davant la Sobirana, la Mare del bon Déu,
mormola amb accent místic la despedida seva
seguint son curs pacífic fins a besar Manlleu.
I trau per eixa vila ses gales més formoses.
Aixeca amb dolç murmuri son càntic més suau;
fecunda en ses riberes les flors més delitoses,
ses fàbriques alenta, senyeres de la pau»
(Güell, 1993)

En el camp de la narrativa hi ha un interessant text de Josep Pla, en referència al paisatge de secà propi de la unitat, en el sector més occidental:

«[...] hem arribat, per Perafita, a Alpens. És una terra de la qual s'ha ensenyorit literalment el pi silvestre. Les varietats del pi predominen visiblement en tota l'àrea de la regió. Potser antigament hi havia més abundància d'arbres nobles: roures, faigs, alzines. Les tardors flamejants i daurades pertanyen als temps vells. El pi és un arbre una mica lúgubre, nòrdic i trist. El pi ha emmangit una mica el paisatge. D'altra banda, l'agricultura no lliga pas els gossos amb llonganisses. El secà us aclapara, la corba muntanyosa sotja continuament. La divina Providència ens ha afavorit amb una quantitat tan desmesurada de muntanyes, que, davant aquest present, resteu aclaparat per tota la vida.» (Pla, 1992)

La importància de les activitats forestals a la unitat, pels boscos de pins, roures i faigs de la serra de Milany, el serrat de la Garrafa, el bosc de la Coma, la serra de Bufadors i el serrat de la Roura, fou remarcable

Figura 2.14 Pintura de David Casadesús.

fins que llur rendibilitat minvà considerablement. Tot i així el bosc segueix sent l'element que identifica el paisatge natural juntament amb la presència de rieres, un paisatge que potser descrit per la seva bellesa, com fa Montserrat Vilalta, en la seva obra sobre rutes pel Bisaura:

«Les millors èpoques per resseguir les rieres són la primavera i la tardor, tant per gaudir de cabals generosos com per l'esclat cromàtic de la vegetació. Els mesos de glaçades, malgrat el fred intens que acostuma a fer, val la pena acostar-se a alguns dels salts per contemplar els magnífics canelobres de glaç i les abstractes formes de gel.» (Vilalta, 2003).

El Bisaura, que queda integrat dins la unitat excepte la part de Vidrà, és actualment marca territorial, que entre altres aspectes vol promocionar el paisatge i la cultura local. Un exemple és la mostra d'art el Bisaurart. La iniciativa va sorgir a l'any 1988 quan un grup d'artistes bisaurencs

Figura 2.15 Construcció annexa al Castell de Montesquiú.

van decidir crear aquesta mostra col·lectiva, juntament amb la col·laboració de l'Associació Cultural Gombau de Besora i l'Ajuntament de Sant Quirze. Darrerament és una mostra bianual que es fa a l'espai de la Cabanya del Castell de Montesquiu. Una mostra de la producció artística són els paisatges del Bisaura que mostren les figures 2.13 i 2.14.

També les llegendes i tradicions han donat lloc a manifestacions literàries, com per exemple una famosa llegenda del castell de Montesquiu, sobre el crit que se sent cada any, el mateix dia que una antiga senyora del castell es va tirar per la finestra a causa d'un fort atac de tristesa.

El topònim Montesquiu significa mont feréstec o inaccessible, i en la literatura trobadoresca hi ha uns versos de Peire de Vidal escrits a la cort d'Alfons II, en els que el trobador fa un joc de paraules amb Montesquiu que també significaria la inexpugnabilitat moral de la dama:

«Ma don'a pretz soloriu / denant mil combatadors/ e contra.ls fals fenhedors /ten establít Montesquiu.» (Vidal, 2008).

Fins i tot les expressions locals, han donat lloc a relats, com el de l'escriptora Olga Xirinacs, inspirada en l'expressió «Vuit dies a Colldebassa», amb la qual els infants de Sora eren comminats a menjar-se allò que els havien posat al plat. L'amenaça era enviar-los al casalot que estava en estat ruïnós per la migradesa evident de les seves collites.

Valors en el paisatge

Els **valors ecològics** de caràcter biòtic rauen en la bona representació de la vegetació d'afinitats medioeuropees amb presència de comunitats com la fageda amb heura o amb gerani nuós, o la roureda de roure pèmol, estesa als vessants obacs del Ter. També destaquen les vernedes i les salzedes, les quals conformen els boscos en galeria que ressegueixen bona part dels rius. Altres boscos d'alt valor biogeogràfic són els retalls de telleda, un bosc higròfil que és present en alguns racons humits i ombrívols del riu Ter i de la riera de Vallfogona i els petits enclavaments d'alzinar muntanyenc així com les pinedes de pi roig, força denses. Per altra banda cal destacar la geozona anticlinal de Bellmunt ubicada a la banda sud-est de la unitat.

A banda de tots aquests espais protegits o inventariats, cal destacar altres espais d'interès natural com el parc comarcal del Castell de Montesquiu, gestionat per la Diputació de Barcelona i part de l'espai PEIN Serres de Milany-Santa Magdalena i Puigsacalm-Bellmunt.

El principal **valor estètic** d'aquesta unitat radica en el paisatge en forma de mosaic que formen l'alternança de frondoses masses forestals amb els conreus, definits per la seva ubicació en un àrea de muntanya mitjana. Hi col·laboren una xarxa fluvial generosa i els nuclis urbans disposats aprofitant les àrees més planeres o els espais de les valls fluvials. Acaba de conformar aquest valor de conjunt el fons escènic emblemàtic que crea la serra Cavallera i el Taga per una banda (fora de l'àmbit), i la Serra de Bellmunt per l'altra, amb la fita del santuari homònim.

L'Alt Ter, també es caracteritza per tenir un conjunt de valls estretes i molt tancades, amb pocs espais de conreu o pastures, que es disposen linealment al llarg dels cursos fluvials. La combinació de petites parcel·les allargassades de conreus i prats de dall amb la làmina d'aigua i amb els vessants pronunciats i boscosos de les muntanyes circumdants, confereixen a aquests espais una gran bellesa. En aquest sentit també podem destacar els valors estètics lligats a la presència de l'aigua, com el salt del Mir, a la Riera Foradada, prop del moli del que pren el nom a Santa Maria de Besora, o el gorg del Pla de l'Hort a la riera dels Ferrers, sense oblidar el principal curs fluvial de la unitat el riu Ter que travessa de nord a sud la unitat pel seu centre formant diversos meandres i creant racons molt interessants.

Altres elements naturals que es poden destacar del punt de vista estètic, són la sequoia de Rocafiguera (Sora) o la Balma dels Ferrers a Santa Maria de Besora, així com la zona dels serrats i costes de Torelló, caracteritzada per petites serres amb vessants erosionats amb presència de vegetació a la carena, i la Serra de Bufadors, particular formació on el vent circula per les esclatxes produint sons característics.

Figura 2.16 El castell de Montesquiu.

Figura 2.17 Sant Joan de Noguera voltat d'arbres en període de foliació. Sora.

Encara que la presència humana en el territori és molt antiga, mai no ha estat molt nombrosa. No obstant al corredor del Ter, lloc de pas natural, trobem evidències d'aquesta presència, com el poblat ibèric dels Ocells, o el tram de via romana a la Cogulera, ambdós a Sant Quirze de Besora.

Entre els **valors històrics** els vestigis més nombrosos corresponen a l'època medieval, responent a l'augment de poblament de l'època comtal, destacant les edificacions pròpies de defensa com el castell de Montesquiú (XIII), el de Rocafiguera a Sora o el de Besora del qual només queden dempeus alguns murs del castell i de l'església de Santa Maria. Entre les edificacions religioses podem destacar les capelles preromàniques de Sant Pere de Serrallonga (Alpens) i Sant Moi (Santa Maria de Besora), destacant també les esglésies romàniques de Sant Joan (Sora) i Sant Pere també a Sora, molt modificada en el segle XVI i Sant Pau de Colomer, del segle XII (Alpens) també molt modificada. També en la població disseminada hi han diversos masos històrics com els de Clarella, Xicoi, Ferrers, el Molí d'en Mir i Rocafiguera, entre d'altres.

Els **valors productius** del paisatge es concentren en les colònies industrials entre les que destaca Can Trinxet i el conjunt arquitectònic de la Farga Bebié a cavall entre Montesquiú i les Lloses, estratègicament situada en un meandre del riu Ter. Iniciada al 1895, ha estat en funcionament fins a l'any 2008.

A més, la gran extensió forestal i la presència dels rius havia facilitat en temps passat el desenvolupament de les fargues i les indústries derivades, de les quals només en queda algun topònim. La indústria del tèxtil també pràcticament desapareguda des de les acaballes del

segle XX. Aquestes indústries han derivat en algunes petites metal·lúrgiques situades a Sant Quirze principalment.

També cal destacar algunes explotacions silvo-pastorals amb presència de ramaderia bovina i ovina, en pasturatge tradicional, aprofitant les àrees de pastura permanents més extenses als municipis com Santa Maria de Besora, Sora i en menor extensió a Sant Quirze i Alps. L'activitat ramadera extensiva es complementa amb espècies de corral i explotacions porcines en règim de granja industrial. L'agricultura es limita a les àrees més planeres dedicades a conreus de secà. Els boscos del Ripollès també destaquen per la producció i recollida de bolets.

Pel que fa als **valors socials** del paisatge, s'ha de destacar en primer lloc aquells indrets i rutes freqüentades pels excursionistes, com per exemple el sender de Gran Recorregut GR-1 o l'itinerari sobre el patrimoni natural del riu Ter (GR-210) promocionat pel Consorci Alba Ter. Darrerament també ha pres molta volada la pràctica d'esports com el parapent, els recorreguts en BTT i les travesses amb raquetes de neu, que es realitzen en paratges de muntanya.

Els boscos de l'Alt Ter constitueixen un tipus de paisatge en el qual la funció productiva ha deixat pas gradualment a un funció més recreativa i de conservació dels sistemes naturals, on s'hi desenvolupen activitats com la caça, la pesca fluvial, l'excursionisme i la recollida de bolets.

Figura 2.18 Vista de Montesquiú des del Rocal.

Entre els **valors simbòlics i identitaris** d'aquesta unitat, destaca la llegenda de la Roca de Pena (Alpens), situada al costat d'un camí i de la qual la llegenda diu que la nit de Sant Joan se sent al passar plors per un costat i rialles per l'altre, que corresponen als dos guardians encantats, que té la roca.

També destaquen els valors identitaris relacionats amb el santuari de la Mare de Déu de Bellmunt i especialment els monestirs de Santa Maria de Ripoll, de Sant Joan de les Abadesses i el Santuari de Montgrony, tots ells a l'Alt Ter però fora de l'àmbit de les Comarques Centrals, degut a l'important paper que representen en la cultura, la identitat i la història de Catalunya.

Figura 2.19 El nucli d'Alpens.

Principals rutes i punts d'observació i gaudi del paisatge

La ruta motoritzada d'accés a aquesta part de la unitat és l'eix del Congost (C-17) de Vic a Ripoll (veure mapa 2.2), des d'on surten trencalls a Santa Maria de Besora (BV-5227) i a Sora (BV-4655). Una altra carretera, la BP-4654, comunica la part occidental de l'Alt Ter amb el Lluçanès i les Capçaleres del Llobregat passant per Alpens.

Tres senders de gran recorregut transcorren per aquesta part de la unitat: el GR-1, que travessa la vall de nord a sud passant per Alpens, punt final i inici d'etapa; el GR-3, que en el tram de Vidrà-Els Munts passa pel Molí de la Foradada i pel pont sobre el Ter a Sant Quirze de

Besora per deixar la unitat a Coldecamps, i el GR-210 o ruta del Ter, que ressegueix el riu des del seu naixement fins a la seva desembocadura.

Un altre sender amb excel·lents vistes, el PR-C 50 careneja el Puigdon seguint cap al Puig Cornador i Santa Margarida de Vinyoles i d'allà baixa a Alpens.

Un mirador destacat a la part sud-oriental és el del Santuari de la Mare de Déu de Bellmunt (1248 m) (mirador 15, veure mapa 2.2), amb vistes al nord a les serres veïnes de la unitat fins al Pirineu (Puigmal), al nord-oest el Pedraforca i la serra de Queralt, a l'est el Puigsacalm i els relleus tabulars del Cabrerès, i tancant pel sud la Plana de Vic, amb el Montseny al fons i al sud-est Montserrat. El castell de Santa Maria de Besora (1031 m) (44) permet vistes dels serrats pròxims i de les poblacions de Santa Maria i Sant Quirze de Besora. Un altre mirador destacat però situat a la unitat veïna del Lluçanès és el Santuari de la Mare de Déu dels Munts (1057 m) (32), amb vistes panoràmiques fins els Pirineus, el Cabrerès, el Montseny, la vall del Ter i el Lluçanès. Un altre bon punt d'observació, a ponent, Sant Pere de Serrallonga (1050 m) presenta vistes sobre Alpens i la part occidental de l'Alt Ter.

Figura 2.20 Obres de desdoblament de la C-17.

Avaluació del paisatge

- Debilitats:

-La compartimentació del relleu de la unitat dificulta la comunicació i vertebració territorial entre els pobles, particularment fora de la vall del riu Ter.

-L'increment de la superfície forestal en detriment de prats i camps de conreu així com l'abandó de pastures i l'augment del matollar (landes de falguera, baleguers o bronzedes) i de les bosquines incrementa de manera important el risc d'incendi i suposa una homogeneïtzació del paisatge i per tant una minva de diversitat del conjunt.

-La carretera C-17 i el seu desdoblament han produït una cicatriu important en el paisatge, tot i que la presència de túnels i la revegetació de talussos ha minimitzat part de la seva incidència en el paisatge.

- Amenaces:

-El risc de despoblament de les localitats més allunyades de la vall del Ter, a causa de l'envelliment de la població.

-La pèrdua de la continuïtat i la coherència del paisatge eleva el risc de fragmentació de la unitat, fet que s'accentua especialment comparant les dues bandes del riu Ter.

- Fortaleses:

-Són molt nombrosos els valors naturals, històrics, culturals i socials del paisatge, molts d'ells ja són emprats com a atractiu turístic per al desenvolupament econòmic de l'Alt Ter. Ara bé, caldria planificar seguint la lògica de l'espai i promoure una oferta conjunta per a tot l'àmbit, amb el paisatge, com un dels eixos principals.

-La configuració del relleu i l'abandonament de les activitats tradicionals han permès l'extensió de les masses forestals, que en alguns llocs ha donat lloc a boscos ben constituïts, amb una certa maduresa i amb la presència de formacions d'especial interès paisatgístic i ecològic.

-El ric patrimoni històric i natural: parc del castell de Montesquiú.

-L'existència d'una bona infraestructura vinculada a la pràctica del turisme rural i a les activitats de natura per tal d'acollir activitats turístiques.

Figura 2.21 Prop de la Plana Llisa, camí de Cussoms, s'albira, en últim terme, la silueta del Pedraforca. Sora.

- La presència del consorci de la Vall del Ges, Orís i Bisaura des de l'any 2005, fomenta una gestió conjunta de bona part d'aquest sector de la unitat de paisatge.

-Oportunitats:

- La possibilitat de promocionar i consolidar marques de qualitat i distintius d'origen per als productes d'agricultura ecològica i els aliments de qualitat de producció local elaborats a l'Alt Ter.

- La possibilitat de rehabilitar antics espais industrials avui obsolets, com per exemple algunes infraestructures relacionades amb les colònies industrials (edificacions, rescloses, etc.) i les fàbriques fora d'ús a l'interior dels nuclis urbans, suposa una oportunitat per a promoure uns creixements urbans més compactats. En aquest sentit, el Pla director urbanístic de les colònies del Ter i el Freser pot ser un instrument útil.

Objectius de qualitat paisatgística i proposta de mesures i accions

Els objectius de qualitat paisatgística (OQP) i la proposta de mesures (criteris) i accions que s'exposen a continuació són específics d'aquesta unitat de paisatge. Igualment, també són d'aplicació els definits per a tot l'àmbit territorial de les Comarques Centrals continguts en els capítols 11 i 12 de la present memòria (volum 1). Els poders públics i privats, així com els agents socials i la societat en general, han de vetllar pel compliment d'aquests objectius de qualitat paisatgística. El llistat de mesures (criteris) i accions són una proposta per assolir els OQP.

Objectius de qualitat paisatgística

- 2.1 Uns fons escènics de les serres de Milany-Santa Magdalena i Puigsacalm-Bellmunt lliures d'alteracions visuals i sense elements que en distorsionin el seu perfil.
- 2.2 Un paisatge fluvial del Ter, valoritzat i preservat com a connector nord-sud entre altres unitats, amb la seva xarxa d'afluents, com la riera de Sora.
- 2.3 Una coberta forestal protegida i potenciada pel seu elevat valor ecològic i estètic.
- 2.4 Un mosaic paisatgístic de boscos de ribera, caducifolis i perennifolis de vessant i camps de conreu, mantingut i potenciat com a element d'alt valor ecològic, estètic i productiu.
- 2.5 Una colònia industrial a la llera del Ter, la farga de Bebié, restaurada i rehabilitada com a element amb caràcter històric i compatible amb els seus nous usos i funcionalitats.
- 2.6 Un patrimoni natural destacable com el parc del Castell de Montesquiú, així com nuclis d'alt valor rural i estètic com el poble d'Alpens, ben conservats.
- 2.7 Uns paisatges naturals ben conservats, amb qualitat paisatgística, viables ecològicament i que compaginin l'activitat agropecuària, l'extracció de recursos naturals i l'ús turístic i de gaudi.
- 2.8 Un sistema d'itineraris i miradors que emfatitzin les panoràmiques més rellevants i permetin descobrir i interactuar amb la diversitat i els matisos dels paisatges de l'Alt Ter.

CRITERIS I ACCIONS

Propostes de criteris i accions dirigits prioritàriament a la protecció

- 2.1 Protegir els boscos de ribera, particularment els dels voltants del riu Ter i riera de Sora i les seves zones humides circumdants, per tal de garantir la seva funció ecològica i paisatgística.
- 2.2 Impulsar que els POUM dels municipis d'aquesta unitat de paisatge apliquin mesures de protecció i gestió del sòl als espais d'interès natural i a les zones perifèriques del municipi d'Alpens i Sora.
- 2.3 Mantenir els conreus distribuïts en forma de mosaic, especialment a la zona oest de la unitat, com els voltants dels nuclis de Sora i Alpens.
- 2.4 Realitzar estudis de visibilitat de les principals fites amb valor històric (ermites i santuaris de la Mare de Déu de Bellmunt, de Santa Maria del Catllar, Sant Bartomeu de les Tenes, Santuari de Sant

Pere de Montgrony, Sant Antoni de Sant Joan de les Abadesses i el castell de Milany) i la seva vinculació amb les principals zones de cingleres i fons escènics rellevants de l'Alt Ter, com a recurs de control i definició dels àmbits visuals a protegir.

- 2.5 Conservar i, si s'escau, restaurar, tots els elements patrimonials inclosos en el catàleg del BCIN del Patrimoni Arquitectònic del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. En aquest mateix sentit, protegir els entorns de cadascun dels elements patrimonials per tal que qualsevol actuació es faci amb criteris d'integració en el lloc.

Propostes de criteris i accions dirigits prioritàriament a la gestió

- 2.6 Aplicar mesures de gestió per al manteniment de les zones de pastures i conreus a les zones més planeres.
- 2.7 Establir mesures per afavorir el funcionament i nous usos de la colònia industrial de la Farga de Bebié, per tal de mantenir la seva importància com a patrimoni industrial.
- 2.8 Fomentar recorreguts turístics i de difusió respecte al patrimoni industrial així com la zona rural i zones humides del sector oest.

Propostes de criteris i accions dirigits prioritàriament a l'ordenació

- 2.9 Mantenir la morfologia compacte dels nuclis de població, evitar la dispersió de les noves construccions i garantir que aquestes s'inspirin en el model i tipologia del lloc pel que fa a la localització i inserció en el lloc, posant èmfasi en la mida, la forma i els colors dels volums. En aquest sentit, caldria afavorir el creixement compacte dels nuclis urbans de Montesquiú, Sora, Alpens, Santa Maria de Besora, i especialment Sant Quirze de Besora i millorar-ne la qualitat dels seus accessos amb criteris d'integració en el lloc.
- 2.10 Aplicar mesures de correcció d'impacte visual i establir normatives per la inserció de nous elements rurals lligats a la ramaderia en els masos aïllats en relació amb la localització i la visibilitat, la inserció en el lloc, l'ordenació del conjunt, la volumetria, el cromatisme o la vegetació, entre d'altres.
- 2.11 Regular en el planejament urbanístic la mida, la forma i els colors dels volums de les edificacions en sòl urbà i en l'espai obert, prenent com a referència els models i els tipus de l'arquitectura vernacular dels nuclis rurals, especialment als nuclis de la Coma i la Pedra.
- 2.12 Controlar les zones de pastura lliure de la ramaderia per restringir l'erosió que poden ocasionar al sòl, especialment en zones en pendent i humides.
- 2.13 Promoure una xarxa d'itineraris paisatgístics i de miradors accessibles bàsicament a peu o amb BTT, on la percepció i interacció amb el paisatge és més àmplia i suggeridora. Aquesta xarxa, que comprèn miradors i camins existents, i d'altres a consolidar, hauria de rebre, allà on correspongui, les actuacions necessàries de condicionament, senyalització, manteniment i difusió per tal de facilitar la percepció dels valors del paisatge i el coneixement del territori. Es tracta dels miradors del santuari de la Mare de Déu de Bellmunt, el santuari dels Munts, el mirador de Sant Pere de Serrallonga i el castell de Besora, dels itineraris motoritzats de la C-17 i la BV- 5227, i dels itineraris no motoritzats GR-1, GR-3, GR-210 i els PR 45, 47 i 50. Caldria tenir en compte la incorporació del conjunt d'itineraris al Pla territorial parcial de les Comarques Centrals, en futures revisions.

Mapa

Mapa

